

Važnost osiguravanja kontinuiteta skrbi i podrške: Proces prijelaza i prilagodbe mladih iz alternativne skrbi na samostalan život

Horvatin, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:844416>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**



Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Antonela Horvatin

**VAŽNOST OSIGURAVANJA KONTINUITETA SKRBI I
PODRŠKE: PROCES PRIJELAZA I PRILAGODBE MLADIH IZ
ALTERNATIVNE SKRBI NA SAMOSTALAN ŽIVOT**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Antonela Horvatin

**VAŽNOST OSIGURAVANJA KONTINUITETA SKRBI I
PODRŠKE: PROCES PRIJELAZA I PRILAGODBE MLADIH IZ
ALTERNATIVNE SKRBI NA SAMOSTALAN ŽIVOT**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: Prof.dr.sc. Maja Laklija

Zagreb, 2024.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Oblici smještaja za djecu bez odgovarajuće skrbi.....	3
3. Neki od čimbenika koji doprinose pripremljenosti mladih na samostalan život	7
<i>3.1 Važnost obrazovanja na putu u samostalnost</i>	<i>7</i>
<i>3.2 Prilagođavanje novim životnim uvjetima</i>	<i>9</i>
4. Povratak u biološku obitelj nakon osamostaljivanja	12
5. Usluge za mlade u procesu osamostaljivanja	13
<i>5.1 Usluge za mlade u Hrvatskoj.....</i>	<i>13</i>
<i>5.2 Usluge za mlade u drugim državama</i>	<i>15</i>
6. Neki od mogućih negativnih shoda prilagodbe na samostalan život	16
<i>6.1. Susret s kaznenim sustavom.....</i>	<i>17</i>
<i>6.2. Život u beskućništvu</i>	<i>18</i>
7. Pozitivni primjeri programa i usluga udruga mladima na putu osamostaljivanja.....	19
8. Zaključak.....	21

Važnost osiguravanja kontinuiteta skrbi i podrške: Proces prijelaza i prilagodbe mladih iz alternativne skrbi na samostalan život

Sažetak:

Obitelj je osnova društvene zajednice koja je važna za djetetovu dobrobit i kvalitetan razvoj. Kada je u pitanju djetetova dobrobit koja ne može biti osigurana u biološkoj obitelji, predviđeno je izdvajanje te smještaj u neki oblik skrbi koji može biti institucionalni ili izvaninstitucionalni. U trenutku kada dijete koje odrasta u skrbi postane punoljetno pred njim se nalaze mnogobrojni izazovi i odluke koji se tiču npr. stanovanja, obrazovanja, povratka u svoju biološku obitelj, pronalaska zaposlenja te mnogobrojni drugi izazovi koji se nalaze na njegovu putu u samostalan život. Na pripremi u samostalan život ključno je identificirati pozitivne i negativne individualne te okolinske čimbenike koji su djelovali na pojedinca i oblikovali ga. Priprema na samostalan život trebala bi se odvijati pravovremeno tijekom bivanja djeteta u sustavu alternativne skrbi. Ona se najčešće i u najvećem dijelu odvija unutar sustava socijalne skrbi, uz važnu ulogu udruga civilnog društva koje su se pokazale i koje se pokazuju inovativnije i kvalitetnije po pitanju pružanju usluga za mlade koje izlaze iz sustava alternativne skrbi u odnosu na usluge i kapacitete koje pruža država. Ishod prilagodbe može biti uspješan i pozitivan, no svakako može završiti i negativno kao na primjer život u beskućništvu ili zatvoru. Nužno je raditi na preveniranju negativnih ishoda osamostaljivanja mladih iz skrbi, poboljšanju i proširenju usluga unutar zakonodavnog okvira, jačati pojedinca i njegovu socijalnu mrežu te raditi na osvještavanju zajednice vezano za potrebe mladih iz sustava socijalne skrbi na putu njihova osamostaljivanja.

Ključne riječi: alternativna skrb, priprema i prilagodba, osamostaljivanje, podrška

Importance of ensuring continuity of care and support: The process of transition and adaptation of a child from alternative care to independent life

Abstract:

Family is the foundation of the social community, which is necessary for the child's well-being and quality development. Speaking of child's well-being which cannot be ensured in biological family, separation and placement in some form of care can be institutional or non-institutional. At the moment, when child that was growing up in care becomes an adult, he faces many challenges regarding housing, education, returning to his biological family, finding a job and many other challenges that are on his way to an independent life. During preparations for an independent life, it is crucial to be aware of all the positive and negative individual and environmental factors that have been influencing and shaping individual person. Preparations for independent life most often occurs within the social care system and civil society associations, which are more innovative and provide higher quality services than services provided by state. The outcome of adaptation can be either successful and positive, or negative, ending as homelessness or life in prison. It is necessary to improve services within the legislative framework, strengthen the individual and his social network and work on community awareness.

Key words: alternative care, preparations and adjustment, independence, support

Izjava o izvornosti

Izjava o izvornosti Ja, Antonela Horvatin pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Antonela Horvatin

Datum: 11.09.2024.

1. Uvod

Prema Konvenciji o pravima djeteta Ujedinjenih naroda (NN MU 12/93), dijete je svaka osoba koja je mlađa od osamnaest godina pri čemu je poseban naglasak stavljen na najbolji interes djeteta te kako ono ima pravo na zaštitu i skrb kakva odgovara njegovoj dobrobiti. Kada je potrebno djelovanje kako bi se zaštitio interes djeteta Republika Hrvatska odlučuje putem Obiteljskog Zakona koji sadržava navedenu mjeru. Naime, izdvajanje djeteta iz obitelji podrazumijeva svaku mjeru na temelju koje se dijete izdvaja iz obitelji i smješta kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke skrbnika, udomiteljsku obitelj, ustanovu socijalne skrbi te druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 129, st. 2.). Izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo u onim situacijama kada nije moguće nikakvom blažom mjerom zaštititi prava i dobrobit djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 129, st. 1.). Navedenu mjeru koristi se isključivo kada su preispitane sve ključne činjenice te je nužno raditi s roditeljima na uklanjanju razloga izdvajanja djeteta iz obitelji, poboljšanju životnih okolnosti te raditi na povratku djeteta u obitelj ili planirati trajno zbrinjavanje djeteta u što kraćem vremenskom periodu (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 129, st. 5.).

Kako je obitelj primarna za socijalno okruženje djeteta ona je iznimno bitna s obzirom da dijete prvo u njoj uči govoriti, slušati, razumjeti, osjećati (Petrović-Sočo, 2007). Izdvajanje djeteta iz obitelji koja je njegova primarna okolina može ostaviti vrlo negativne posljedice na dijete te samim time i njegovu dobrobit ukoliko se izdvajanju ne pristupi adekvatno. Stoga je prilikom smještaja djeteta u instituciju ili udomiteljsku obitelj bitno u obzir uzeti neke od čimbenika kao što su: prednosti i nedostaci određenog oblika smještaja, specifične potrebe djeteta te podudarnost udomitelja i djeteta (Sladović Franz, 2004). Negativne posljedice dodatno su uvećane ukoliko nije primjereno odabran smještaj djeteta izvan vlastite obitelji što je ujedno i zaštitni čimbenik djetetova daljnjeg razvoja (Waterhouse i Brocklesby, 2001; prema Sladović Franz, 2004).

Briga za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi može se popratiti povijesnim pregledom i njenim razvojem u Republici Hrvatskoj. Upravo se u Dubrovačkoj Republici javljaju najstariji zapisi o vođenju brige o napuštenim ženama i djeci (Kolesarić, 2019). Kao najpoznatiji institucionalni oblik smještaja za djecu su upravo domovi koji su ustanove socijalne skrbi gdje se ostvaruje odgojno-

obrazovna djelatnost i u njih se smještaju djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Rosić, 2007). U Republici Hrvatskoj je prema Godišnjem statističkom izvješću iz 2022. godine zabilježeno petnaest državnih domova socijalne skrbi (centara za pružanje usluga u zajednici) za djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditelja ili odgovarajuće roditeljske skrbi te tri nedržavna doma, pri čemu je ukupan broj korisnika u državnim domovima bio 942, dok je u nedržavnim bilo zabilježeno 219 korisnika. Prema izvještaju Pravobraniteljice za djecu u 2022. godini ustanove je napustilo 471 dijete, pri čemu se 198 njih vratilo u biološku obitelj dok je 87 njih premješteno u drugi dom, 71 dijete je premješteno u udomiteljske obitelji, 39 je posvojeno, 27 djece smješteno je kod rodbine dok je za njih 49 smještaj prestao zbog završetka školovanja, punoljetnosti i drugih razloga (Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2023). Posljednjih desetak godina upozorava se na povećanje broja smještenih korisnika u institucionalnom smještaju te potrebama poboljšavanja uvjeta života u navedenim institucijama (Vejmelka i Sabolić, 2015). Ono što je također zabrinjavajuće jest činjenica da je sam smještaj djeteta lokacijski uvjetovan slobodnim mjestom koje često i nije u blizini dotadašnjeg djetetovog prebivališta (Vejmelka i Sabolić, 2015). U ovom kontekstu svakako treba spomenuti i proces deinstitucionalizacije (Sovar, 2014) te važnost udomiteljskih obitelji. Udomiteljske obitelji su od ključne važnosti u navedenom procesu zbog prirodnog okruženja u kojem dijete za razliku od institucionalnog oblika skrbi ima priliku učiti o uobičajenom obiteljskom životu, ulogama roditelja te stvara podržavajući emocionalni odnos među članovima obitelji (Sladović Franz, 2004).

Djeca, osim što se tijekom svog odrastanja susreću s brojnim izazovima u institucijama ili udomiteljskim obiteljima, susreću se i s jednim od najvećih zahtjeva kada postanu punoljetni, a to je osamostaljivanje. U Republici Hrvatskoj postoji nekoliko strategija stambenog zbrinjavanja ranjivih skupina u koje ulaze i mlađe osobe nakon izlaska iz institucionalne skrbi, ali su one vrlo često prepuštene same sebi i nalaze se u riziku od beskućništva (Bežovan i sur., 2019). Na ovaj problem najčešće odgovaraju organizacije civilnog društva nudeći programe stambenog zbrinjavanja u stambenim zajednicama (Bežovan i sur., 2019). Usluga koja omogućuje olakšanu prilagodbu na samostalan život je usluga navedena u Zakonu o socijalnoj skrbi, a riječ je o organiziranom stanovanju koja obuhvaća radne, socijalne, obrazovne, kulturne te mnogobrojne druge potrebe čiji je cilj uspostava i održavanje socijalnih uloga korisnika, izjednačavanje njihovih mogućnosti te poticanje aktivnog i samostalnog življenja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 106). Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima

socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za 2022. godinu govori kako je kapacitet za uslugu Organiziranog stanovanja uz povremenu podršku iznosio 62 mjesta. Neizostavno je spomenuti i uslugu Smještaja koja se pruža djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi za vrijeme trajanja te potrebe, a najduže do 26. godine života (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 116). Kakav će biti ishod osamostaljivanja ovisi o njima samima kao i o mnogobrojnim vanjskim faktorima. Ono što je od ključne važnosti je spoznati različite puteve mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi kako bi se adekvatnim mjerama i uslugama moglo odgovoriti na potencijalne prepreke u procesu osamostaljivanja.

2. Oblici smještaja za djecu bez odgovarajuće skrbi

Prilikom izdvajanja djeteta odlučuje se o povjeravanju skrbi o djetetu udomiteljskoj obitelji ili drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi (Obiteljski Zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 103). Izdvajanje djeteta ne smije trajati dulje nego li je nužno kako bi se zaštitila njegova dobrobit te navedena mjera mora biti redovito preispitivana uz pružanje pomoći i potpore kako bi se uklonili uzroci izdvajanja te omogućio djetetov povratak u obitelj (Obiteljski Zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 129). Usprkos uloženom trudu i naporu, ponekad povratak u biološku obitelj nije u skladu s djetetovom dobrobiti stoga se odlučuje o lišenju roditeljske skrbi. Sud će lišiti roditelja prava na roditeljsku skrb ako utvrdi da zlorabljava ili krši svoju roditeljsku odgovornost (Obiteljski Zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23, čl. 170). Porast broja institucionalnog odgoja i tretmana na području Republike Hrvatske raste tijekom 20. stoljeća u kontekstu čega Rich (2012., prema Sovar, 2014) podrazumijeva smještaj i namirivanje potreba djece u okviru ustanove ili institucije.

Prilikom smještaja djece u institucionalni oblik skrbi od iznimne je važnosti biti svjestan njihovih pozitivnih i negativnih strana. Kadushin (1980., prema Sladović Franz, 2004), spominje nekoliko prednosti institucionalne skrbi kao što su: neprisiljavanje djeteta na blizak odnos s novim skrbnikom, vršnjačka grupa koja može biti novi izvor potpore i olakšavanja privikavanja djeteta na novu okolinu, usvajanje rutine i pravila koje mu povećavaju osjećaj sigurnosti i pomažu pri kontroli impulsa, toleriranje šireg spektra ponašanja od strane institucije nego što bi to bilo od roditelja te širi spektar mogućnosti skrbi, tretmana, rehabilitacije i profesionalnog osposobljavanja djece s

teškoćama. Svakako valja biti svjestan i nekih negativnih strana institucionalizacije kao što su: učestale promjene osoblja što dovodi do poteškoća osiguravanja kontinuiteta skrbi, potencijalni negativan utjecaj grupe na život pojedinca s uspostavom pravila ponašanja koja mogu biti u suprotnosti s pravilima institucije, sukob individualnih potreba djeteta i potreba grupe te negativni stavovi javnosti prema instituciji i djeci koja tamo žive (Sladović Franz, 2004). Djeca koja odrastaju u institucijama pokazuju veći stupanja emocionalnih teškoća, niži stupanj inteligencije te otežano ostvaruju čvrste emocionalne veze s drugim osobama (Bowlby, 1969.; prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007).

Ono što sve više privlači pažnju javnosti u posljednje vrijeme su i različiti oblici alternativne skrbi kao što su: zbrinjavanje kod skrbnika, u manjim ili većim domovima za djecu, mali domovi obiteljskog tipa te udomiteljske obitelji (Vijeće Europe, 2009). Institucionalni oblik smještaja djece činio je najučestaliji oblik smještaja djece, no u novije vrijeme svjedoči se o procesu deinstitutionalizacije koji među ostalim ukazuje na prednosti i važnost smještaja djece umjesto u ustanove u udomiteljske obitelji (Žganec i Kujundžić, 2003; prema Sladović Franz, 2004). Ono što je ponajviše potaknulo proces deinstitutionalizacije su čimbenici vezani uz troškove, ali i povećane potrebe djece koja odrastaju u institucijama i kasnije na njihovom putu u samostalnost (Sovar, 2015). Pri ovom procesu valja imati na umu kako pod tim procesom ne podrazumijevamo zatvaranje ustanova kojima se pruža skrb za djecu, već podrazumijevamo procese stvaranja inovativnih socijalnih usluga za djecu uz poboljšanje kvalitete njihova života (Borić i Čosić, 2019). Prema Godišnjem statističkom izvješću o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2022. godini utvrđen je kapacitet od 388 mjesta pri čemu je broj korisnika iznosio 412 uz što svakako valja spomenuti i zabrinjavajuće podatke da je zaprimljeno 1820 zahtjeva od čega su 362 realizirana. Kusturin (2020) navodi kako je u 2018. godini bilo 246 korisnika državnih i nedržavnih domova u dobi od 16. do 21. godine života za koje je trebalo osmisliti plan i pripremu izlaska iz skrbi pri čemu je 71 osoba bila uključena u organizirano stanovanje dok je 38 mjesta u organiziranom stanovanju još ostalo slobodno. Postoji nekoliko tipova udomiteljstva koji bi trebali odgovarati različitim potrebama djeteta i obitelji (Laklija, 2011). Iako se udomiteljstvo doima kao kvalitetniji oblik pružanja skrbi za djecu, njegov temeljni nedostatak su teškoće s kojima se udomitelji susreću prilikom zadovoljavanja specifičnih potreba djeteta s obzirom na njegovo psihosocijalno funkcioniranje, potencijalno zlostavljanje i zanemarivanje u biološkoj obitelji (Sladović Franz, 2003). Hrvatski Zavod za socijalni rad procjenjuje potencijalnog udomitelja uz

procjenjivanje obiteljskih prilika, odnosa, kapaciteta i rizika (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23). U udomiteljskoj obitelji može biti smješteno maksimalno troje djece, no postoje određene iznimke pri smještaju većeg broja djece gdje je na primjer riječ o braći i sestrama (Zakon o udomiteljstvu, NN 115/18, 18/22, čl. 21). Važno je istaknuti i SOS dječja sela osnovana 1949. godine u Austriji a koja danas djeluju u više od 130 zemalja svijeta te uključuju više od milijun djece (van Ijzendoorn i Bakermans-Kranenburg, 2021).

Prema članku 2. UNCRC-a djeca i mladi koji su u alternativnoj skrbi imaju jednaka prava kao i djeca u svojim biološkim obiteljima pri čemu su Vlade i udruge dužne osigurati i poštivati to pravo (Vijeće Europe, 2009). Hrvatski zakonodavni okvir predviđa i dvije usluge od iznimne važnosti pri pružanju pomoći i skrbi djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Organizirano stanovanje socijalna je usluga kojom se osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stalnu ili povremenu stručnu pomoć i potporu u svrhu osiguravanja osnovnih životnih potreba te ujednačavanja njihovih mogućnosti pri čemu se to pravo priznaje djetetu bez odgovarajuće skrbi ili mlađoj punoljetnoj osobi (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl.106. i čl. 107). Upravo je navedena usluga neophodna jer ne samo da osigurava temeljnu ljudsku potrebu smještaja, već pomaže i u zadovoljavanju različitih potreba djece, ali i mlađih punoljetnih osoba prilikom izlaska iz sustava skrbi. Druga usluga koju svakako valja spomenuti je usluga smještaja kojom se osigurava stanovanje i organizirane aktivnosti tijekom dana uz pružanje stručne i druge pomoći pri čemu može uključivati i pripremu korisnika za povratak u vlastitu ili udomiteljsku obitelj (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 109). Navedena usluga priznaje se djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te djetetu o kojem se roditelji privremeno nisu u mogućnosti skrbiti zbog bolesti ili drugih životnih nedaća u trajanju do najdulje godine dana (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 113). Postoji još jedan vid pomoći kao što je stambeno zbrinjavanje prema kojem socijalno najugroženije skupine koje nemaju dovoljno sredstava za osiguranje stambene jedinice nužne za stanovanje, a ne mogu je ostvariti svojim radom ili na neki drugi način (Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, NN 106/18, 98/19, 82/23, čl. 2.). Pravo na stambeno zbrinjavanje može ostvariti u više različitih oblika kao što je na primjer najam kuće u državnom vlasništvu, darovanje zemljišta ili građevinskog materijala (Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, NN 106/18, 98/19, 82/23, čl. 7.). Također brojne udruge nude različite usluge stambenih zajednica o kojima više slijedi u nastavku rada.

Djeca koja žive u institucionalnom obliku skrbi više su izložena psiho-socijalnom riziku za vršnjačko nasilje zbog slabije razvijenih socijalnih vještina, nesigurnosti, odrastanja u obiteljima bez dovoljno ljubavi, podrške i pažnje (Sladović Franz, 2003). Djeca koja su fizički zlostavljana češće pokazuju antisocijalno ponašanje, nesigurnost i bojažljivost prema osobama (Finzi i sur., 2000. prema Maretić i Sindik, 2013). Postoje brojni slučajevi vrijeđanja, provociranja i krađe u dječjim domovima uz koji se pokazuje i nedostatak empatije među djecom (Ajduković, Bulat i Sladović Franz, 2008). Ujedno ova djeca pokazuju i više zdravstvenih problema, antisocijalna ponašanja, manje su samostalna od svojih vršnjaka te su agresivnija (Ajduković i sur., 2008). Upravo je ovdje ključna uloga odgojitelja i svih uključenih dionika u skrbi za djecu poticati razvijanje prosocijalnog ponašanja kao zaštitnog čimbenika. Udomiteljstvo se stoga smatra prikladnijim oblikom skrbi za djecu koja su izdvojena iz obitelji zbog svoje značajne uloge u smanjivanju problema koja se tiču privrženosti koju može osigurati udomitelj, ostvarivanje i podržavanje kontakta s biološkom obitelji djeteta (ukoliko se radi na povratku u njegovu primarnu obitelj), pozitivan utjecaj na mentalno zdravlje, povećanje osjećaja sigurnosti i samopoštovanja (Kelly i Gilligan, 2002; prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Socijalni radnici nadležni za dijete ispunjavaju predložak smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj prilikom čega vrše procjenu stanja i potreba djeteta u suradnji s različitim stručnjacima koji su u neposrednom kontaktu s djetetom, kao što su na primjer liječnik, učitelji te škola i vrtić (Laklija i Sladović Franz, 2013). Opći predložak sadrži informacije o: djetetu, njegovoj biološkoj obitelji, informacije o braći i sestrama (posebice ako nisu zajedno smještena te kako bi se održavali odnosi s njima), vrsta udomiteljstva (je li na primjer srodničko), pravni temelj izdvajanja, životni put do trenutka smještaja u udomiteljsku obitelj, socijalni rizici, kategorija djeteta (na primjer je li riječ o djetetu s PUP-om to jest poremećajem u ponašanju) te brojne druge informacije ključne za izradu plana (Laklija i Sladović Franz, 2013). Kada je riječ o dugotrajnom udomiteljstvu naglašava se kako je od iznimne važnosti započeti plan izlaska iz sustava skrbi kada je dijete u dobi od petnaest ili šesnaest godina (Laklija i Sladović Franz, 2013). Mladi ovdje kao glavnu poteškoću navode kako su rijetko te premalo uključeni u donošenje odluka koje se tiču njihova plana izlaska iz sustava skrbi (Kusturin, 2020). Ono što je svakako problem udomiteljstva u Republici Hrvatskoj je nedovoljan interes i neravnomjerna teritorijalna zastupljenost, nedostatak edukacija, supervizija i podrške prilikom unapređivanja kvalitete skrbi o djeci u udomiteljstvu (Izvješće o radu Pravobraniteljice za djecu, 2023).

3. Neki od čimbenika koji doprinose pripremljenosti mladih na samostalan život

3.1 Važnost obrazovanja na putu u samostalnost

Tijekom procesa odrastanja mladi stječu emocionalne, interpersonalne i praktične životne vještine pri čemu se osoba postepeno odvaja i prelazi u samostalan život (Kusturin, Maglica i Makvić, 2014). Kod mladih osoba koja izlaze iz skrbi taj se proces događa naglo, nejednako i pod pritiskom te puno ranije od vršnjaka (Mednes, Johnson i Moslehudin, 2011; prema Kusturin i sur., 2014). Mladi koji izlaze iz sustava skrbi predstavljaju posebno ranjivu skupinu jer se suočavaju s nizom poteškoća kao što su poteškoće u pristupu obrazovanju, zapošljavanju i stanovanju (Pinkerton, 2006; prema (Kusturin i sur., 2014). Djeca koja se nalaze u alternativnom obliku skrbi nemaju jednake mogućnosti te je upravo tu obrazovanje ključno kako bi izjednačilo te mogućnosti, točnije postalo zaštitni faktor djece bez odgovarajuće skrbi. Ono što se smatra ključnim kod unapređivanja osobnog i socijalnog razvoja je obrazovanje (Sladović Franz, Branica i Urbanc, 2017). Upravo je stupanj obrazovanja od iznimne važnosti za socijalnu uključenost i pozitivan životni ishod u mnogim područjima života (Jackson i Simon, 2006; prema: Sladović Franz i sur., 2017). Rezultati dosadašnjih istraživanja pokazali su kako je sudjelovanje u obrazovnom procesu djece i mladih iz alternativne skrbi bio zaštitni faktor od socijalne isključenosti (Korintus, Racz i Czak, 2010; prema Sladović Franz i sur., 2017). Ujedno, bolji obrazovni ishodi čine zaštitni čimbenik kod odraslih osoba koje su odrasle u javnoj skrbi te su imale uspješne socijalizacijske ishode u Velikoj Britaniji (Jackson i Martin, 1998; prema Sladović Franz i sur., 2017). Svakako valja imati na umu kako većina djece dolazi iz obitelji u kojima su doživjeli zanemarivanje, zlostavljanje, traumatična iskustva u djetinjstvu te da su potencijalno doživjeli negativna iskustva sa sustavom socijalne skrbi, nestabilnu i nesigurnu okolinu, stigmatu te obrazovne poteškoće (Maten i Wright, 2010; prema Burgund Isakov i Hrnčić, 2018). Vejmelka (2012) donosi zabrinjavajuće rezultate prema kojima djeca u dječjim domovima najčešće ostvaruju dobar školski uspjeh pri čemu čak 20% ponavlja razred, dok Kregar Orešković i Rajhvajn (2007) donose rezultate kako su udomljena djeca bolje prilagođena školi te ujedno pokazuju bolja školska postignuća od djece koja su smještena u institucijama (prema Sladović Franz i sur., 2017). Prava je rijetkost da mladi bez odgovarajuće skrbi nastavljaju s visokim obrazovanjem te stoga čine specifičnu skupinu mladih jer koriste svoje osobne snage za nastavak obrazovanja (Sladović Franz i sur., 2017). Jackson i suradnici (2011)

iznose rezultate svog istraživanja prema kojem studenti u Europi s iskustvom života u javnoj skrbi primarno žive samostalno, u skromnim uvjetima, rade barem pola radnog vremena kako bi poboljšali financijsku situaciju te im nedostaje podrška od strane drugih osoba (prema Sladović Franz i sur., 2017). Mladi se ujedno susreću i sa problemima mentalnog zdravlja, suočavaju se s negativnim ishodima, stigmatizacijom od strane društva, obrazovnim poteškoćama i nejednakostima te neriješenim stambenim pitanjem (Burgund Isakov i Hrnčić, 2018). Ujedno se napominje kako slaba povezanost otpornosti i školskog uspjeha s obrazovnim planovima može biti posljedica nedostatka materijalne, ali i društvene podrške tijekom školovanja (Burgund i Žegarac, 2014; prema Burgund Isakov i Hrnčić, 2018). Stoga se u Hrvatskoj u posljednjih desetak godina razvijaju različiti pristupi i usluge pomoći kao što su stipendije, subvencija prijevoza, oslobođenje od plaćanja školarina, produženo stanovanje u ustanovama javne skrbi do 21. godine te poticanje pružanja podrške i senzibilizacije zajednice (Sladović Franz i sur., 2017). Stein je također primijetio važnost razvoja usluga za povećanom kvalitetom i stabilnošću, holističkom pripremom, podrškom te pomoći u obrazovanju (Törrönen i Vornanen, 2014).

Upravo je država dužna kao „institucionalni roditelj” podržavati djecu i mlade do osamostaljenja na svim razinama pri čemu je upravo obrazovanje ključan čimbenik izjednačavanja životnih šansi (Kusturin i sur., 2014). Institucionalni te alternativni smještaj djece bez odgovarajuće skrbi zajedno ispunjavaju četiri funkcije kao što su: održavanje, zaštita, kompenzacija te priprema djeteta to jest mlade osobe na povratak u obitelj ili samostalan život pri čemu upravo priprema djeteta postaje neizvršena (Giligan, 1999., prema Sladović Franz, 2003; prema Kusturin i sur., 2014). Stein (2009) navodi četiri temeljna područja pripreme mladih na izlazak, a čiji će razvitak olakšati savladavanje izazova s kojima se suočavaju u tranziciji prema samostalnom životu (prema Kusturin i sur., 2014). Prvo područje je područje otpornosti koje podrazumijeva ispunjenje života usprkos nedaćama, problemima i bolji oporavak dok drugo područje podrazumijeva pozitivan osjećaj identiteta, odnosno kvalitetnu brigu i privrženost (Stein, 2009; prema Kusturin i sur., 2014). Posljednje dva područja su emocionalna stabilnost čije su temeljne značajke stabilan smještaj, stabilnost odnosa, stabilnost obrazovanja, stabilnost zdravstvene njege, zajednice i stabilnost identiteta dok posljednje područje čine praktične vještine i znanja pri čemu je mladim bitno pružiti podršku pri zaposlenju, obrazovanju, osnivanju obitelji i slično (Stein, 2009; prema Kusturin i sur., 2014).

3.2 Prilagodavanje novim životnim uvjetima

Mladi koji izlaze iz skrbi susreću se s mnogobrojnim problemima kao što su: osjećaj usamljenosti, deficit poticanja i podrške, poslovi koje obavljaju uglavnom su u sklopu „sive ekonomije“, nisu upoznati s pravima radnika, pružaju otpor prema traženju pomoći, ne znaju gdje pronaći informacije niti imaju pristup istima te često nemaju usvojene vještine kuhanja (Kusturin i sur., 2014). Mladi upravo traženje pomoći vide kao prijetnju vlastitoj samostalnosti i samopouzdanju (Kusturin, 2020). Prilikom pripreme mladih na osamostaljivanje važno je imati na umu kako su moguća tri različita smjera, a to su: mladi koji se vraćaju u svoju primarnu obitelj, mladi koji započinju samostalan život uz zapošljavanje te mladi koji započinju samostalan život uz obrazovanje (Kusturin i sur., 2014). Upravo je unaprjeđivanje osobnih snaga i kompetencija prilikom izlaska mladih iz skrbi ključno te izvedivo kroz postepenu pripremu, kontinuitet i stabilnost u odnosima te svakako pozitivan pristup edukaciji (Kusturin i sur., 2014). Istraživanja o mladima koji izlaze iz skrbi pokazala su visoku razinu zabrinutosti o pitanjima stanovanja, financiranja i zapošljavanja (Kusturin i sur., 2014). Mladi navode mnogobrojne poteškoće s kojima se susreću, a najveći naglasak stavljaju na neadekvatne uvjete i siromaštvo, život u podrumu bez struje uz puno vlage, nedostatak financijskih sredstava za kupnju hranidbenih namirnica, nemogućnost kupnje higijenskih proizvoda te odjeće (Kusturin, 2020). Mladi izražavaju strah od isključivanja i usamljenosti te strah od nedostatka emocionalne i praktične podrške prilikom napuštanja institucije (Hojer i Sjoblom, 2009), dok kao nužne potrebe naglašavaju važnost podržavajućih odnosa, podršku vršnjaka, usvajanje vještina, podršku prilikom obrazovanja i zapošljavanja (Tweddle, 2005., prema: Wiseman, 2008; prema Kusturin i sur., 2014). Istraživanje provedeno u Republici Hrvatskoj 2012. godine pokazalo je kako odgajatelji ohrabruju mlade prilikom izlaska, nude različite edukacije i razgovore, no nedostaje učenje praktičnih vještina uz koje mladi navode kako nisu znali ni gdje će stanovati, biti zaposleni niti su imali plan o školovanju mjesec dana prije izlaska iz skrbi (Hanich, 2012; prema Kusturin i sur., 2014). Prilikom pripreme mladih na izlazak iz skrbi javlja se problem vremenskog pružanja podrške u smislu je li riječ o određenoj dobi do koje će se pružati podrška tijekom obrazovanja, zaposlenja, osnivanja obitelji ili će se više poštovati pravo na samoodređenje osobe koja ne želi pomoć i podršku (Kusturin i sur., 2014). Zanimljiva je činjenica kako visok postotak mladih, njih 83% ima visoku percepciju spremnosti na izlazak iz skrbi, dok nakon nekog vremena taj postotak opada na svega 50% prilikom suočavanja mladih s različitim životnim situacijama (Dixon i sur., 2006; prema Kusturin i sur.,

2014). Mnogi mladi, nažalost, ne primaju potrebnu podršku iz sljedećih razloga: sami su odbili pomoć, nemaju dobar odnos sa socijalnim radnicima, imaju loša prijašnja iskustva tijekom skrbi te navode želju za osamostaljivanjem i prekidom komunikacije s javnom skrbi (Oterholm, 2009; prema Kusturin i sur., 2014). Kako je u prijašnjem poglavlju navedeno upravo će razvijanje četiriju temeljnih područja biti od ključne važnosti na pripremu mladih za izlazak a to su: otpornost, pozitivan osjećaj identiteta, emocionalna stabilnost te praktične vještine i znanja (Stein, 2009; prema Kusturin i sur., 2014).

Svaka zemlja drugačije pristupa procesu osamostaljenja mladih iz skrbi. Australija se posebice teritorijalno razlikuje u tipovima potpora koje pruža mladim osobama koje napuštaju skrb do dvadeset i pete godine života pri čemu se Victoria i Queensland razlikuju s obzirom da nude usluge do dvadeset i prve godine života, a plan pripreme na samostalan započinje petnaestom godinom života djeteta (Campo i Commerford, 2016). U Finskoj s druge strane usluge za mlade koji napuštaju skrb su uglavnom dobrovoljne te korištenje usluga ovisi o stavu odgovornog socijalnog radnika, raspoloživima resursima i spremnosti mlade osobe na traženje pomoći i primanje podrške pri čemu autori naglašavaju kako najčešće finskim općinama nisu prioritetne usluge za skrb djeci koja napuštaju skrb (Törrönen i Vornanen, 2014). U SAD-u mladi napuštaju udomiteljstvo od osamnaeste do dvadeset i prve godine života pri čemu je broj onih koji napuštaju udomiteljstvo visok, oko 25 tisuća (Jones, 2014; prema Häggman-Laitila, Salokekkilä, i Karki, 2018). Specifično je za SAD da se dostupne usluge za djecu i mlade razlikuju u zemljama te ovise o kulturnim praksama, politikama zaštite djece, definicijama zlostavljanja, pravnim pitanjima, ulaganjima u službe koje su odgovorne za skrb o djeci (Jones i sur., 2011; prema Murray i Goddard, 2014; prema Häggman-Laitila i sur., 2018). Također se navodi kako je priprema osobe za napuštanje skrbi od ključne važnosti te je nužno mlade podučiti odgovarajućim vještinama te im pružiti odgovarajuće informacije o dostupnoj formalnoj i neformalnoj podršci pri olakšavanju ove tranzicije (Häggman-Laitila i sur., 2018). Kod udomiteljskih obitelji većina mladih i njihovi skrbnici naglašavaju važnost pripreme pomoću plana prijelaza koji bi im olakšao prilagodbu na nove životne okolnosti (Trout et al., 2014; prema Häggman-Laitila i sur., 2019). U Španjolskoj su vidljive usluge pripreme za izlazak iz skrbi pri čemu je riječ o “Programima neovisnog življenja” (ILPs: Montgomery i sur., 2006) gdje mladi uče upravljati budžetom, kućanstvom te resursima zajednice uz osobni rast i razvoj u smislu učenja životnih vještina (Heerde et al., 2016; prema Garcia-Alba, Gullo, i del Valle, 2022). Rezultati istraživanja provedenih u Španjolskoj pokazali su da mladi ljudi koji su odrastali

u skrbi posjeduju veći osjećaj autonomije i vještina u područjima koji se odnose na samozbrinjavanje, samostalan život, stanovanje, zaposlenje dok pokazuju drugačije rezultate na dio života koji se odnosi na zajednicu i samoeфикаsnost (Garcia-Alba i sur., 2022).

Prilikom izlaska mladih iz skrbi od ključne je važnosti mladima pružiti podršku koja se najčešće promatra kroz četiri dimenzije, a to su: priprema, informacija, dostupnost i preuzimanje inicijative (Wheal, 2005; prema Kusturin i sur., 2014). Ovdje je upravo ključna uloga mentora kao oblik individualnog pomaganja mladoj osobi putem savjetovanja o smještaju, životnim vještinama, financijama, pravima, traženju zaposlenja, nastavku obrazovanja, podizanju samopouzdanja, širenju socijalne mreže i ostalim mogućnostima (Clayden i Stein, 2005; prema Kusturin i sur., 2014). Svakako je vrijedan savjet kojeg predlaže Stein (2009), a to je da mentorstvo bude od strane mladih koji su već izašli iz institucionalne skrbi upravo zbog njihovog osobnog iskustva te zbog toga jer oni pružaju drugačiju vrstu odnosa od onog pruženog s profesionalne perspektive (prema Kusturin i sur., 2014). Postoje određeni sustavi koji u procesu izlaska i podrške nakon izlaska nude mladima osobnog savjetnika koji je ujedno profesionalna osoba dok je mentor više privatna osoba (Wheal, 2005; prema Kusturin i sur., 2014). Osobni savjetnik radi zajedno sa stručnjakom socijalne skrbi u procjeni i pripremi izlaska iz skrbi (Kusturin i sur., 2014). Ovdje je ključno spomenuti plan izlaska iz skrbi koji najčešće sadrži različite ciljeve i oblike podrške, aktivnosti, osobe koje sudjeluju u njima, brojeve telefona, adrese te podatke o osobama koje mogu pružiti pomoć i podršku mladoj osobi prilikom izlaska (Kusturin i sur., 2014). Wheal (2005) navodi kako je ključno da je plan za mladu osobu: izvediv, razumljiv, pruža jasna očekivanja, nudi jasne smjernice za rješavanje situacija izvan skrbi te da je plan promjenjiv (prema Kusturin i sur., 2014). Zanimljiv je i primjer jedne mlade osobe koja je izašla iz skrbi te podijelila svoje iskustvo sa psihoterapeutkinjom koja je znala čak kuhati ručak, odvesti korisnicu na sladoled ili kavu pri čemu je korisnica navela kako osjeća da joj je takav način odnosa olakšao prilagodbu na samostalan život (Kusturin, 2020). Kusturin i sur., (2014) predlažu da se priprema mladih na izlazak iz sustava skrbi započne dvije godine prije izlaska mlade osobe te da bi podrška nakon izlaska u najboljem slučaju trebala trajati dvije do tri godine. Prema izvješću rada za 2021. godinu Sirius-a centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje predviđen je program *Youth Moving* prema kojem se nastoji unaprijediti aktivno sudjelovanje onih mladih koji izlaze iz alternativne skrbi s naglaskom na osnaživanje čije bi države partnerice bile i neke druge države članice Europske Unije kao što su Italija i Portugal. Također postoje i smjernice za zadovoljavanje potreba mladih koje navode neke

od usluga koje nedostaju ili ih je potrebno unaprijediti, a to su: podrška i druženje, dijeljenje iskustava, razvoj odgovornosti za druge, edukacija, stambene zajednice, zapošljavanje, financijska potpora, podrška pri samostalnom životu, praćenje, obiteljski centri kojoj bi poticali veću uključenost u zajednicu, postojanje hitnog smještaja za mlade, stipendije po izlasku iz ustanove ako nastavljaju srednjoškolsko obrazovanje, vršnjačka pomoć, više savjetovanja i informiranja o samostalnom životu, stanovanje u socijalnim stanovima (Šimić, Kusturin i Zenko, 2011).

4. Povratak u biološku obitelj nakon osamostaljivanja

Prilikom izdvajanja djeteta iz obitelji valja imati na umu kako postoji nekoliko načina osiguravanja njegove skrbi, a to su smještaj u instituciju ili drugi najčešći oblik u Republici Hrvatskoj, udomiteljstvo. Dixon i Stein (2005) napominju kako mladi koji napuštaju skrb puno ranije započinju samostalni život za razliku od svojih vršnjaka prilikom čega se suočavaju s velikim promjenama (prema Živković i Rajhvan Bulat, 2022). Kada dijete postane punoljetno pred njim se nalaze teške odluke prilikom kojih bira svoj životni put, npr. hoće li npr. studirati, samostalno živjeti ili se želi npr. vratiti u svoju biološku obitelj. Mladi koji napuštaju alternativnu skrb, najčešće su odvojeni od svoje biološke obitelji prilikom čega odrastaju u različitim uvjetima te je njihova tranzicija u odraslu dob specifična u odnosu na njihove vršnjake koji su odrastali u svojim biološkim obiteljima (Živković i Rajhvan Bulat, 2022). U tom kontekstu, od iznimne je važnosti sukladno najboljem interesu djeteta uključiti biološku obitelj u skrb o djetetu (Sladović Franz i Laklija, 2013), time se radi na uklanjanju ili ublažavanju rizičnih okolnosti u biološkoj obitelji, održava kontakt djeteta i roditelja i stvaraju bolji preduvjeti u obitelji ukoliko se mlada osoba po izlasku iz sustava alternativne skrbi odluči vratiti u nju.

Prilikom tranzicijskog razdoblja u odraslu dob, neki se mladi suočavaju s jedinstvenim izazovima kao što je povratak u biološku obitelj koji može biti zaista zahtjevan uzevši u obzir da su djeca iz tih obitelji bila izdvojena (Popović i Zloković, 2017). Osim povratka u obitelj gdje su djeca bila izdvojena, u obitelj se vraća i dio djece čiji su roditelji lišeni roditeljske skrbi. Svakako valja imati na umu kako su u nekima od tih obitelji i dalje prisutni rizični čimbenici što dodatno otežava pozitivan ishod prilagodbe. Ovdje svakako valja spomenuti i srodničko udomiteljstvo kao oblik skrbi gdje se često zaboravlja na važnu ulogu baka i djedova prilikom pružanja iste te da će djeca

po izlasku iz sustava socijalne skrbi ostati u svojoj obitelji (Igelhart, 2004; prema Klepić i Laklija, 2018).

Rezultati istraživanja provedenog u Americi pokazali su kako oni mladi koji se vrte u svoju biološku obitelj nakon smještaja u udomiteljskoj skrbi imaju više problema u ponašanju, emocionalnom zdravlju od mladih koji se ne vraćaju u svoju biološku obitelj (Taussig, Clyman i Landsverk, 2001). Bath, Berry (1994), Terling (1999), Farmer (1996), Runyan (1985) te Wald i Gould (1988) svojim su nalazima potvrdili čimbenike koji su doveli do ovakvih negativnih rezultata upravo loša roditeljska postupanja kao što je ponovno zlostavljanje i zanemarivanje te stresori prisutni kod ponovnog spajanja s biološkim roditeljima i suživot s njima (prema Taussig, Clyman i Landsverk, 2001). S druge strane postoje istraživanja koje pokazuje kako je provođenje značajne promjene ovisno o potpori drugih, točnije da su poboljšani obiteljski odnosi ključni izvor podrške za povratak u biološku obitelj (Sinclair i sur., 2005; Wade, 2008; prema Johnson i Mendes, 2014). One osobe koje su uspjele uspostaviti pozitivne odnose sa svojom biološkom obitelji vjerojatnije je da će razviti i pozitivan samoidentitet te veću razinu samopouzdanja (Johnson i Mendes, 2014). Kod onih osoba koje neće uspjeti uspostaviti takve pozitivne odnose već će oni nastaviti biti problematični i loši mogu pridonijeti povećanju osjećaja ljutnje i odbačenosti (Mendes i sur., 2012; prema Johnson i Mendes, 2014). Čimbenici koji doprinose uspješnosti povratka u biološku obitelj su sljedeći: privrženost između djeteta i biološkog roditelja, motiviranost roditelja na promjenu i traženje pomoći, svrhovit i primjeren kontakt uz pozitivno iskustvo, redovitost procjenjivanja i stalan proces povratka, usluge podrške nakon izlaska iz institucije, kraće trajanje smještaja djeteta izvan biološke obitelji, mala promjena u broju članova u kućanstvu (Farmer i Parker, 1991; Cleaver, 2000; prema Fargas Malet, McSherry, Larkin, Kelly, Robinson i Schubotz, 2010).

5. Usluge za mlade u procesu osamostaljivanja

5.1 Usluge za mlade u Hrvatskoj

Hrvatski Zakon o socijalnoj skrbi prepoznaje nekoliko bitnih usluga za pripremu mladih na samostalan život, a to su usluge organiziranog stanovanja i smještaja (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23). „Organizirano stanovanje je socijalna usluga kojom se osobama osigurava stanovanje u stambenoj jedinici uz stalnu ili povremenu stručnu i drugu pomoć i potporu

osiguravanja osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, obrazovnih, rekreacijskih i drugih potreba radi uspostavljanja i održavanja njihovih socijalnih uloga, izjednačavanja njihovih mogućnosti, poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja te socijalnog uključivanja, ovisno o potrebama korisnika pri čemu se usluga pruža u obiteljskoj kući, stanu u kući ili zgradi u lokalnoj zajednici za najviše osmero osoba“ (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 106.). Pravo na uslugu stanovanja priznaje se djetetu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili mlađoj punoljetnoj osobi te osobi koja je bila korisnik prava na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja, a kojoj je potrebno osigurati stanovanje uz pomoć i potporu dok za to traje potreba, a najduže do 26. godine života (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 107).

Smještaj je usluga kojom se korisniku osigurava intenzivna skrb i zadovoljavanje osnovnih životnih potreba kada to nije moguće osigurati u obitelji i pružanjem drugih socijalnih usluga te mogu obuhvatiti pripremu korisnika za povratak u vlastitu obitelj ili za samostalan život (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 109.). Ono što je bitno napomenuti je kako je organizirano stanovanje pod odgovornošću jedinica regionalnih (područnih) samouprava na temelju potencijalno procijenjenog broja korisnika pri čemu je obično riječ o dvoje djece bez odgovarajuću roditeljske skrbi na deset tisuća stanovnika (Opačić i Knezić, 2022). S druge strane valja napomenuti i privremeni smještaj u zajednici prema kojem je riječ o vremenski ograničenom smještaju te različitim oblicima podrške u stanovanju za osobe koje izlaze iz institucija (Opačić i Knezić, 2022). Također ovdje valja spomenuti i uslugu zbrinjavanja mladih u kriznim situacijama pri čemu se nudi usluga besplatnog stanovanja uz stručnu pomoć u strukturiranju i organizaciji vremena, učenju novih životnih vještina, traženju posla i socijalnom uključivanju pri čemu najčešće sudjeluju socijalni radnik, psiholog te volonteri do 5 sati tjedno u prosječnom trajanju od 5 tjedana (Opačić i Knezić, 2022).

Pri pružanju usluga valja spomenuti i uslugu npr. Zajednice koja pruža uslugu smještaja, odgojne, edukativne, terapijske i savjetodavne oblike podrške za djecu i mlade od dvanaeste do dvadeset i prve godine starosti kod kojih je vidljiv izostanak prikladne obiteljske podrške, a čiji je kapacitet do petnaest korisnika na tri lokacije (Vargović, 2015). Ono što je posebnost ove usluge je da su odgojitelji prisutni u Zajednici dva dana, dok su četiri dana kod kuće što im omogućuje praćenje korisnika i uspostavljanje kvalitetnog odnosa pri čemu mladi uče upravljati novcem, kupnji i nabavci namirnica, organizaciji slobodnog vremena, ostvarivanju kvalitetnog kontakta s obiteljima

i skrbnicima, pripremi za zapošljavanje u trajanju od šest tjedana do kada odlučuju želi li ostati u tretmanu (Vargović, 2015). Ovdje je vidljivo uključivanje organizacija civilnog društva i njihova važnost u nadopunjavanju i poboljšanju života mladih upravo tamo gdje ponekad zakon ne uspije. Bitno je svakako imati na umu kako mladi u institucionalnoj skrbi nisu u mogućnosti sudjelovati u svakodnevnim kućanskim poslovima kao njihovi vršnjaci koji odrastaju u obiteljima te je upravo zbog toga ključno mladima koji izlaze iz ustanova pružiti više podrške zbog veće potrebe za učenjem od mladih iz udomiteljskih obitelji (Vargović, 2015). Iako Republika Hrvatska predviđa određeni zakonodavni okvir posttretmana, nažalost, još uvijek nedostaju jasne smjernice i protokoli za uspješnu praksu te su rezultati većinom negativni, točnije otpust mladih najčešće se događa zbog otpornosti ili pasivnosti (Vargović, 2015). Također navode se i problemi nejasnih uvjeta ulaska u stambenu zajednicu i izlaska iz iste te su oni vrlo često netransparentni (Kusturin i sur., 2014). Neke od preporuka za smještaj mladih i opremanje stambenih zajednica je da se one nalaze u središtima gradova zbog većih mogućnosti za zapošljavanje uz mogućnost korištenja stanova kojima upravljaju lokalne i regionalne jedinice uz pružanje kvalitetnog životnog standarda u kojima je mladima omogućen pristup svim bitnim informacijama (Vargović, 2015). Preporučuje se i ranije planiranje stambenog smještaja kako bi se smanjio doživljaj stresa i straha zbog neizvjesnosti te sufinanciranje režija mladih i odlazak mladih u kupovinu kako bi stekli navike i u ovom području, a ne da im se iskazuje nepovjerenje po pitanju upravljanja novcem (Kusturin i sur., 2014).

5.2 Usluge za mlade u nekim državama

Rumunjska pruža prikaz važnosti uloge nevladinih organizacija pri čemu se nudi mogućnost smještaja mladima po izlasku gdje su umjesto pružanja usluge stanovanja odlučili pružati pomoć kroz sufinanciranje troškova najma stana čija se pomoć pružala u razdoblju od dvije godine (Kusturin i sur., 2014). U Sjedinjenim Američkim Državama mnogi mladi odlaze nakon institucijskog smještaja u takozvane tranzicijske stambene centre u trajanju između šest i osamnaest mjeseci u kojima se mladi postepeno osamostaljuju te je većina centara autonomna i naplaćuje najamninu (Embark Behavioral Health, 2024). U Europi je vidljiviji proces deinstitucionalizacije (UNICEF/Eurochild, 2021) dok to nije toliko razvijeno u Sjedinjenim Američkim Državama (prema Barth, Zeinstra, Bethany i Harder, 2024). Ovdje je vidljivo koliko je put mladima do osamostaljivanja teži u Sjedinjenim Američkim državama jer njihovi tranzicijski stambeni centri nisu međusobno povezani s državom i organizacijama civilnog društva te ih mladi moraju

samostalno financirati. S druge strane Rumunjska čini upravo ono što se preporuča, a to je naplaćivanje dijela najamnine ili režija kako bi mladi dobili iskustvo i u tom području. Australija nudi svojim mladim građanima koje napuštaju skrb sredstva iz Fonda za prijelaz u samostalan život u iznosi do 1500 dolara po osobi pri čemu se nastoje pokriti troškovi studiranja, stanovanja te pronalaska zaposlenja (Campo i Commerford, 2016). Kao primjer članice koja ne samo da se nalazi u Europskoj Uniji već je i geografski bliska te je imala važan povijesni utjecaj na Hrvatsku je dakako Austrija. Austrija ne nudi uobičajenu podršku prilikom izlaska mladih iz skrbi već je pruža kao produljeni smještaj samo za mlade na školovanju, obuci ili u drugim posebnim slučajevima pri čemu se razina podrške razlikuje od regije do regije, a potpora traje najduže do 21. godine života (Cameron, 2016). Kao vrijedan primjer zakonodavstva valja spomenuti i onaj iz susjedne zemlje Srbije. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srbije donosi tri važne socijalne usluge za mlade, a to su: usluge podrške za samostalan život, savjetodavno-terapijske i socijalno edukativne usluge te usluge smještaja (Kusturin i sur., 2014). Usluga podrške za samostalan život podrazumijeva osobnu asistenciju, stanovanje uz podršku i obuku za samostalan život te druge vrste podrške neophodne za aktivno sudjelovanje korisnika u zajednici, dok usluga smještaja podrazumijeva smještaj u rodbinskoj ili drugoj obitelji, domski smještaj te smještaj u prihvatilišta te druge vrste smještaja (Kusturin i sur., 2014). U Srbiji mladi imaju pravo i na beneficirano stanovanje, kontinuiranu podršku Centara za socijalnu skrb i pravo na savjetnika za osamostaljivanje koji su posebno educirani za pružanje podrške mladima (Kusturin i sur., 2014). Stručnjaci Republike Srbije također se zalažu za ugovaranje smještaja s mladima te njihovo sufinanciranje od strane mladih (Kusturin i sur., 2014).

6. Neki od mogućih negativnih ishoda prilagodbe na samostalan život

Pod pojmom „mladi koji izlaze iz skrbi“ ponajprije se smatraju oni mladi u dobi od 18. do 21. /26. godine života koji izlaze iz domova za djecu bez adekvatne skrbi, domova za odgoj te udomiteljskih obitelji (Šimić i sur.,2011). Ishodi njihove prilagodbe mogu biti zaista različiti, od onih pozitivnih i uspješnih primjera sve do negativnih primjera poput odlaska u penalne ustanove ili života u beskućništvu. Ovdje svakako valja spomenuti Dom za mlade punoljetne osobe s poremećajima u ponašanju do kojih su dovele različite životne i obiteljske okolnosti poput neadekvatne roditeljske brige, prisutnost alkoholizma, siromaštvo te različiti oblici društveno neprihvatljivog ponašanja

kao što su krađe i ostala kaznena djela (Šimić i sur., 2011). Istraživanje provedeno u Australiji o mentalnom zdravlju mladih prilikom prilagodbe na samostalan život ukazuju na visoke stope suicidalnih ideja, samoozljeđivanja i problema mentalnog zdravlja, te ukazuje na nužnost poboljšanja postojećih usluga za mlade koji izlaze iz skrbi (Mendes i Chaffey, 2024). Mendes i Chaffey (2024), upozoravaju kako je potrebno posebnu pažnju obratiti na potrebe ove populacije, učiniti usluge prikladnima, poboljšati njihovu dostupnost te poboljšati stabilnost i povezanost usluga podrške tijekom skrbi. Nepovoljni životni uvjeti u biološkoj obitelji, ali i drugim oblicima skrbi mogu biti povezani s problemima mentalnog zdravlja (Karartekin, 2018). One mlade osobe koje su imale iskustvo boravka i u odgojnom domu te oni mladi sa slabijom socijalnom mrežom, u većem su riziku od nezaposlenosti te da postanu beskućnici ili žive u siromaštvu (Kusturin, 2020). Upravo nepovoljni životni događaji kao što je na primjer zlostavljanje u djetinjstvu osobe mogu predstavljati traumatičan događaj (Arambašić, 2000). Stoga je nužno raditi na dobrobiti djece i poticati kvalitetnu izgradnju društvenih mreža te povećati stupanj slobodne volje djece jer imaju visok utjecaj na različite sfere života u odrasloj dobi (Gabriel, Keller i Bombach, 2021).

6.1. Susret s kaznenim sustavom

Istraživanje provedeno u Kataloniji pokazalo je kako je 8,1% osoba koje su odrastale u skrbi završilo u penalnoj instituciji dok je taj postotak u općoj populaciji iznosio 3%, pri čemu je bio znatno veći broj muškaraca koji su činili kaznena djela (Montserrat i Llosada-Gistau, 2024). Autori spomenutog istraživanja također su uočili veći broj kaznenih djela od strane osoba koje su odrastale u institucijama od onih koji su odrastala u udomiteljskim obiteljima (Montserrat i Llosada-Gistau, 2024). Kako bi se utjecalo na smanjenje rizičnih čimbenika osoba koje odrastaju u skrbi, autori predlažu poboljšanje skrbi, jačanje obiteljskog udomiteljstva, poboljšanje usluga za mlade te pružanje podrške (Montserrat i Llosada-Gistau, 2024). S druge strane, neki autori ukazuju i na poteškoće s kojima se susreću osobe koje su odrastale u udomiteljskim obiteljima. Tako se mladi koji su odrastali u udomiteljskim obiteljima, a završili su u ranoj odrasloj dobi u kaznenom sustavu, susreću i s drugim životnim izazovima kao što su poteškoće obrazovanja, ekonomska nestabilnost, narušeni obiteljski odnosi, siromaštvo te ostale nepovoljne poteškoće (Font, Berger, Slepicka i Cancan, 2021). Ujedno, rezultati njihova istraživanja ukazali su kako postoji znatno veća vjerojatnost da će mladi koji su se ponovno vratili svojim biološkim obiteljima ranije odlazili u penalne ustanove od mladih koji su živjeli izvan skrbi (Font i sur., 2021). Prethodno spomenute spoznaje mogu se povezati sa spoznajama koje donosi Haskins (2015), a to su da poremećaj, stres

i nestabilnost djeteta zbog očeva zatvora ima posljedice poput negativnih ishoda na akademske rezultate, postignuća te traženja zaposlenja. Ono što same osobe s iskustvom u skrbi i odlaska u penalne institucije navode je da se osjećaju i ostaju nevidljivi od samog djetinjstva, adolescencije te kasnije u životu (Gooch, Masson, Owens, i Waddington, 2022). Ono što posebice negativno utječe na mlade je i činjenica da je netko od roditelja osuđen te njihovo služenje zatvorske kazne (Rakt, Murray i Nieuwbeerta, 2012). Upravo Aaron i Dallaire (2010) i Farrington, Ttofi, & Piquero (2016) ukazuju da su djeca s tim iskustvom u povećanom riziku za pojavu problema u ponašanju. Iznimno je važno biti osviješten kako obitelj kao temeljna jedinica pruža podršku te je ključna u povećanju otpornosti prilikom izlaska iz zatvora pri čemu su mladi koji izlaze iz penalnog sustava često zakinuti za navedeni oblik podrške. Hrvatski kazneni sustav prepoznaje važnost razlikovanja kaznenih dijela koje učini maloljetna osoba ili mladi punoljetnik te za navedene skupine predviđa drugačije mjere i kazne u odnosu na starije punoljetne osobe uz argument kako se na ponašanje mladih može pozitivno djelovati i mijenjati na pozitivno.

6.2. Život u beskućništvu

Beskućnici se smatraju skupinom društva koja se nalazi u izrazito nepovoljnom i ranjivom položaju, stoga se beskućništvo ubraja u jedan od najsloženijih socijalnih problema (Družić Ljubotina, Kletečki Radović i Ogresta, 2022). Kao sociodemografske odrednice beskućnika pokazalo se kako je većinom riječ o muškarcima, prosječne dobi oko 51 godine života sa većinom završenom srednjom strukovnom školom (Družić Ljubotina i sur., 2022). Postoji mnoštvo putova u beskućništvo koji se razvijaju pod utjecajem različitih individualnih i strukturalnih čimbenika pri čemu sami počeci sežu u samo djetinjstvo osobe (Šikić Mićanović, 2012; Družić Ljubotina, i sur., 2016; prema Kostelić, 2021). Pod važnim inividualnim te strukturalnim čimbenicima podrazumijeva se ponajprije utjecaj roditelja, obitelji, prijatelja, zajednice, ekonomske situacije, državne i institucionalne mjere te politika (Kostelić, 2021).

Istraživanje provedeno u Belgiji pokazalo je kako je znatan broj beskućnika prethodno boravio u institucionalnom okruženju pri čemu se pretpostavlja kako je taj prijelaz u samostalan život iznimno otežavajući (Verstraete, Pannecoucke, Meeus i De Decker, 2018). 2011. godine Belgija je nudila socijalne programe podrške mladima u stanovanju pri čemu je učinak bio ograničen i onemogućavao onim najpotrebitijima da iznajme stan navodeći problem preopterećenosti sustava socijalne skrbi (Verstraete i sur., 2018). S obzirom da su beskućnici jedna od skupina društva koja

je u iznimno rizičnom položaju, mnogi od njih se upuštaju u negativna ponašanja kao što je delinkvencija kako bi preživjeli (Tyler i Melander, 2010).

Usluga koja može pomoći osobama koje su se našle u problemima beskućništva ili su izašle iz penalnog sustava je socijalno mentorstvo. Upravo je socijalno mentorstvo usluga koja se može pružiti korisniku kojem prestaje pravo na uslugu smještaja ili organiziranog stanovanja te korisniku nakon izvršenja kazne zatvora uz pružanje stručne pomoći kako bi se radilo na jačanju snaga i sposobnosti za uspješniju i bolju integraciju u zajednicu (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23, čl. 85). Iako postoji zakonodavni okvir kako bi se djelovalo na prethodno navedene negativne ishode, potrebno je jačati preventivne programe i mjere prije izlaska iz skrbi, kao i prije samog nastanka negativnog ishoda na putu u samostalnost. Problem sa stambenim zbrinjavanjem događa se i u Republici Hrvatskoj gdje Hrvatska još uvijek nema dovoljno razvijenu strategiju za socijalno zbrinjavanje najugroženijih skupina društva (Bežovan i sur., 2019). Problem je i što ovo područje ishoda prilagodbe na samostalan život koje završi beskućništvom, u Hrvatskoj nije dovoljno istraženo.

7. Pozitivni primjeri programa i usluga udruga mladima na putu osamostaljivanja

Iako hrvatsko zakonodavstvo uređuje područje pružanja usluga i pomoći mladima na putu osamostaljivanja (smještaj, organizirano stanovanje), postoje i oni pozitivni primjeri udruga civilnog društva koje mogu u većoj mjeri i kvalitetnije pružiti podršku prilikom tog procesa. Usluge koje udruge pružaju najčešće se odnose na podršku u učenju, savjetovanje, poludnevni boravak, organizirano stanovanje te podrška nakon izlaska iz ustanova (Vargović, 2015). Riječ je o udrugama kao što su npr.: *Most* u Splitu, *Tić* u Rijeci, Udruga Igra, Udruga Alfa Albona u Puli, Udruga Novi svijet iz Siska, *Carpe Diem* iz Karlovca, Udruga Oaza iz Belog Manastira (Vargović, 2015). Udruga Zipka Varaždin je nevladina i neprofitna udruga koja ne samo da promiče udomiteljstvo već pruža podršku mladima koji izlaze iz udomiteljstva i kreću u samostalan život (Vuk, 2023). Djeluju uz pomoć i podršku ministarstva, županije, gradova i općina s naglaskom na razvoj i uvođenje organiziranog stanovanja (Vuk, 2023). Ovdje je vidljiva važnost međusobne potpore i suradnje kojom ne samo da su unaprijedili uslugu stambenog zbrinjavanja mladih već potiču i razvoj novih usluga. Naglašavaju kako mladi koji koriste ovu uslugu stambenog

zbrinjavanja imaju uz primjerene troškove stanovanja, pravo živjeti tamo određeno vrijeme uz stručnu podršku mentora pri traženju zaposlenja i usvajanju socijalnih vještina (Vuk, 2023). Udruzi je stan na korištenje dao grad Varaždin u kojem je 2015. godine djelovala stambena zajednica za dvije mlade osobe, a od 2018. godine na raspolaganju imaju prostor od 150 metara kvadratnih za smještaj petero mladih (Vuk, 2023). Kao pozitivan primjer rada svoje udruge navode i provedbu humanitarne akcije „*Da kuća postane dom*“ pri čemu je adaptirana i opremljena obiteljska kuća za četiri sestre na putu osamostaljenja čime im je omogućen zajednički život (Vuk, 2023).

Za djecu koja su bila smještena u SOS Dječjem selu po završetku osnovne škole predviđa se odlazak mlade osobe u Zajednicu mladih u kojoj je smještena tijekom srednje škole, a nakon završetka ulazi u Program produžene skrbi (Šimić i sur., 2011). U Program produžene skrbi obuhvaćeno je nekoliko kategorija mladih: mladi uključeni u program polusamostalnog života to jest oni koji rade ili studiraju te mladi izvan programa polusamostalnog života odnosno oni koji su u braku, izvanbračnoj zajednici, mladi samohrani roditelji i mladi s teškoćama u razvoju (Šimić i sur., 2011). Program polusamostalnog života može trajati 3 godine pri čemu mlada osoba plaća barem jednu trećinu najma i ima pravo na novčanu pomoć čiji iznos nije veći od iznosa obiteljskog budžeta za mlade (Šimić i sur., 2011).

Udruga Breza pruža uslugu smještaja u Zajednicu uz pružanje dodatnih odgojnih, edukativnih, terapijskih i savjetodavnih usluga koje je moguće realizirati putem Zavoda za socijalni rad (Vargović, 2015). U 2015. godini nudili su smještaj za petnaest korisnika na tri različite lokacije pri čemu su dvije odvojene kuće s imanjima dok se jedna nalazi u gradu, a postoji i mogućnost najma dodatnog stana ako je to u interesu korisnika (Vargović, 2015). U Zajednici je korisnicima na tri lokacije dostupno sedam odgojitelja, a to su: psiholozi, socijalni radnici, pravnik, psihoterapeut, voditelj individualne nastave, voditelj programa osamostaljivanja, odgajatelj te pedagog koji tamo također borave s korisnicima dva dana, dok su četiri slobodni što im omogućuje uspostavu kvalitetnog odnosa (Vargović, 2015).

Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce pruža usluge koje se ponajviše odnose na pružanje usluga djeci i mlađim punoljetnim osobama bez roditelja i bez odgovarajuće skrbi (Centar Izvor Selce, 2022). Selce pruža usluge poludnevnog boravka za djecu i mlađe punoljetne osobe, uslugu organiziranog stanovanja za djecu i mlađe punoljetne osobe uz pružanje povremene podrške

te uslugu organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku pri čemu se navedene usluge pružaju najduže do 21. godine života (Centar Izvor Selce, 2022).

Centar za pružanje usluga u zajednici Vrbina Sisak pruža izvaninstitucionalne usluge kao što su savjetovanje pri izlasku mladih iz skrbi, boravak i organizirano stanovanje u iznajmljenom prostoru za ukupno 24 korisnika (Godišnje izvješće o radu centra za pružanje usluga u Zajednici Vrbina Sisak, 2023). Posebice je zabrinjavajuće kako su 2023. godine zaprimili ukupno 115 zahtjeva za smještaj 237 djece od strane Zavoda za socijalni rad pri čemu su uspjeli pozitivno riješiti trinaest žurnih slučajeva zbog manjka smještajnih kapaciteta ponajviše uzrokovanih potresom (Godišnje izvješće o radu centra za pružanje usluga u Zajednici Vrbina Sisak, 2023).

Europska komisija naglašava važnost pružanja usluga u zajednici te paralelno postojanje institucionalnih i izvaninstitucionalnih usluga, no također upozorava na postojanje rizika u stvaranju kvalitetnih usluga u zajednici te nemogućnosti provođenja zadanih ciljeva (Europska komisija, 2009).

8. Zaključak

Mladi koji izlaze iz skrbi su oni mladi u dobi od 18. do 26. godine života koji izlaze iz domova za djecu bez adekvatne skrbi, domova za odgoj te udomiteljskih obitelji (Šimić i sur., 2011). Životni putevi te ishodi za mlade koji izlaze iz sustava alternativne skrbi mogu biti različiti, ovisno izlaze li mlade osobe iz instiucionalnih ili izvanistitucionalnih oblika skrbi. Svaki od navedenih oblika ima pozitivne i negativne strane. Tijekom odrastanja i prelaska u samostalan život mladi usvajaju emocionalne, praktične i interpersonalne vještine pri čemu su oni koji izlaze iz skrbi u rizičnijem položaju od vršnjaka iz generalne populacije s obzirom da se taj proces događa naglo, nejednako te pod iznimnim pritiskom (Kusturin i sur., 2014). Postoje četiri ključna područja pripreme mladih na izlazak a to su: ispunjenje života, pozitivan osjećaj identiteta, emocionalna stabilnost te praktične vještine i znanja (Stein, 2009; prema Kusturin i sur., 2014). Stupanj obrazovanja smatra se temeljem za socijalnu uključenost te pozitivan životni ishod (Jackson i Simon, 2006; prema Sladović Franz i sur., 2017).

Postoje tri moguća različita područja prilikom pripreme mladih na samostalan život, a to su: mladi koji započinju samostalan život uz rad to jest zapošljavanje, mladi koji započinju svoj samostalan život uz obrazovanje te mladi koji se vraćaju u svoje biološke obitelji (Kusturin i sur., 2014). Prilikom pripreme za izlazak iznimno je važno mladima pružiti podršku kroz četiri ključne dimenzije, a to su: priprema, informacija, dostupnost i preuzimanje inicijative (Wheal, 2005; prema Kusturin i sur., 2014). Nakon što mlade osobe postanu punoljetne odlučuju kakav će njihov put u samostalnost biti, neki od njih donose odluku i o povratku u svoju biološku obitelj.

Republika Hrvatska nudi nekoliko bitnih usluga prilikom napuštanja smještaja u sklopu Zakona o socijalnoj skrbi, a to su: socijalno mentorstvo, organizirano stanovanje te smještaj (Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23). Stručnjaci preporučuju pravovremeno planiranje stambenog smještaja s ciljem smanjenja stresa i straha koje mladi doživljavaju zbog neizvjesnosti (Kusturin i sur., 2014). Sličan zakonodavni okvir nalazi se u Rumunjskoj i Srbiji pri čemu je svim spomenutim državama, zajedno s Republikom Hrvatskom, zajedničko zalaganje za sufinanciranje smještaja mladih od strane njih samih (Kusturin i sur., 2014).

Ishodi prilagodbe na samostalan život ovise o mnogobrojnim čimbenicima pri čemu se najčešće govori o uspješnoj prilagodbi ili onoj neuspješnoj kao što su: beskućništvo ili izdržavanje kazne u zatvoru. Beskućnici se smatraju posebice ranjivom socijalnom skupinom te se ubrajaju u jedan od najsloženijih socijalnih problema (Družić Ljubotina i sur., 2022). Potrebno je razvijati zakonodavni okvir u ovom području i donijeti strategije stambenog zbrinjavanja beskućnika s obzirom da to područje još nije razvijeno u Hrvatskoj. Dakako, ne smije se zaboraviti na važnost udruga civilnog društva koje uspješno i inovativno pristupaju problemima stambenog zbrinjavanja mladih, ali i osiguravaju nove socijalne usluge za one mlade koji izlaze iz skrbi. Neke od primjera udruga su: *Most* u Splitu, *Tić* u Rijeci, Udruga Igra, Udruga Alfa Albona u Puli, Udruga Novi svijet iz Siska, *Carpe Diem* iz Karlovca, Udruga Oaza iz Belog Manastira (Vargović, 2015).

Vidljivo je kako postoji zakonodavni okvir po kojem stručnjaci postupaju prilikom prilagodbe mladih na samostalan život. Još jedna otežavajuća okolnost je i nedostatak istraživanja koja se tiču samih ishoda prilagodbe u Republici Hrvatskoj, primjerice onih skupina mladih čija je prilagodba završila beskućništvom. Vidljivo je prema broju istraživanja kako je ovo rijetko istraživana tema u Republici Hrvatskoj izuzev svakako, nekoliko istraživanja, ali najčešće provedenih prije više od deset godina. To, dakako ne umanjuje vrijednost rada, ali svakako bi bilo korisno uvidjeti neke

nove spoznaje u ovom području koje nisu ispitane. Od iznimne bi važnosti bilo u budućim istraživanjima propitati iskustva mladih koji se pripremaju za samostalni život, kao i mladih s nedavnim iskustvom izlaska iz sustava alternativne skrbi, ali i istražiti razlike u pripremljenosti i korištenju usluga podrške u procesu osamostaljivanja mladih iz ustanova i mladih iz udomiteljskih obitelji.

Socijalni radnici osobe su koje zasigurno imaju jednu od najtežih uloga koja započinje samim izdvajanjem djeteta do pronalaska i smještaja u odgovarajući oblik skrbi te planiranjem i pisanjem samog plana izlaska djeteta iz skrbi. Potrebno je osigurati kvalitetnu edukaciju i poboljšati pripremljenost stručnjaka u ovom području rada, tj. svih onih koji sudjeluju u izradi plana za izlazak iz sustava djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kako bi se negativni ishodi smanjili na najmanju moguću vjerojatnost te ujedno povećali izgledi za pozitivan ishod. Nužno je raditi na većem interdisciplinarnom pristupu i povećanju suradnje između ključnih dionika kako na primjer udruga civilnog društva tako i stručnjaka Zavoda za socijalni rad. Ono što je također potrebno povećati je razina uključenosti mladih u donošenju ključnih odluka pri planu izlaska iz skrbi. Zanimljiva je i ideja jedne korisnice gdje bi psihoterapeuti bili ti koji bi bili izvor prijateljstva, odlaskom na kavu, sladoled i slična zajednička druženja prilikom čega bi pružali ne samo pomoć već i postali važan izvor socijalne mreže (Kusturin, 2020).

Nužno je daljnje poticanje međusobne suradnje različitih državnih institucija, udruga civilnog društva, međunarodnih organizacija, volontera te samih korisnika usluga kako bi ta prilagodba bila kvalitetna i lakša za one koji se s njome susreću. Također iznimno je važno pravovremeno postupanje svih relevantnih dionika u skrbi za dijete kako bi se smanjio osjećaj nesigurnosti kod mladih te ih se informiralo o njihovim pravima i uslugama u koje se mogu uključiti.

Literatura:

1. Aaron, L., & Dallaire, D. H. (2010). Parental incarceration and multiple risk experiences: Effects on family dynamics and children's delinquency. *Journal of youth and adolescence*, 39, 1471-1484.
2. Ajduković, M., Kregar Orešković, K., Laklija, M. (2007). Značaj teorije privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu. *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 93-118.
3. Ajduković, M., Bulat, L., Sladović Franz, B. (2008.). Agresivno i prosocijalno ponašanje djece u dječjim domovima. Izvorni znanstveni članak. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada.
4. Arambašić, L. (2000). *Stresni i traumatski događaji i njihove posljedice*, U: L. Arambašić (ur.), Psihološke krizne intervencije, 11-31. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
5. Barth, R. P. Lysbert T. Zeinstra, B. R. Lee & . T. Harder (2024) Shared Family Care: Out-of-Home Care Programs for Serving Parents and Children Together. *Residential Treatment for Children & Youth*, 41(1), 24-46.
6. Borić, I., Ćosić, A. (2019). *Deinstitutionalization and transformation of institutions for children with behaviour problems in Croatia. Celostna obravnava otrok in mladostnikov z vedenjskimi in čustvenimi težavami oziroma motnjami v Strokovnem centru Planina*. Planina, Slovenija, VZ Planina, 111-131.
7. Bežovan, G., Puljiz, V., Šučur, Z., Babić, Z., Dobrotić, I., Matković, T., i Zrinščak, S. (2019). *Socijalna politika Hrvatske*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Cameron, C. (2016). *Leaving care and employment in five European countries: An undocumented problem?* Austria: SOS Children's Villages International Programme and Strategy.
9. Campo, M. i Commerford, J. (2016). Supporting young people leaving out-of-home care. *Melbourne: Child Family Community Australia information exchange, Australian Institute of Family Studies*, 1(41), 1-22.
10. Vijeće Europe (2009). *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava!* Nakladnik: SOS Dječje selo Hrvatska i Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.
11. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M. i Ogresta, J. (2022). Kvaliteta usluga za beskućnike iz perspektive korisnika prihvatilišta i prenoćišta. *Bogoslovska smotra*, 92 (4), 697-726.

12. Fargas Malet, M., McSherry, D., Larkin, E., Kelly, G., Robinson, C., & Schubotz, D. (2010). Young children returning home from care: The birth parents' perspective. *Child and Family Social Work, 15*(1), 77-86.
13. Farrington, D. P., Ttofi, M. M., & Piquero, A. R. (2016). Risk, promotive, and protective factors in youth offending: Results from the Cambridge study in delinquent development. *Journal of criminal justice, 45*(1), 63-70.
14. Font S, Berger LM, Slepicka J, Cancan M. (2021). Foster care, permanency, and risk of prison entry. *J Res Crime Delinq. 58*(6):710-754.
15. Gabriel, T., Keller, S., & Bombach, C. (2021). Vulnerability and well-being decades after leaving care. *Frontiers in psychology, 12*, 577450.
16. Garcia-Alba, L., Gullo, F. i del Valle, J. (2022). Readiness for independent living of youth in residential childcare: A comparative study. *Child and Family Social Work, 28*(1), 171-183.
17. Gooch, K., Masson, I., Owens, A., & Waddington, E. (2022). After care, after thought: The invisibility of care experienced men and women in prison. *Prison Service Journal, 258*(9), 4-12.
18. Häggman-Laitila, A., Salohekkilä, P. i Karki, S. (2018). Transition to adult life of young people leaving foster care: A qualitative systematic review. *Children and Youth Services Review, 95*(1), 134-143.
19. Häggman-Laitila, A., Salohekkilä, P. & Karki, S. (2019). Young People's Preparedness for Adult Life and Coping After Foster Care: A Systematic Review of Perceptions and Experiences in the Transition Period. *Child Youth Care Forum 48*(1), 633–661.
20. Haskins, A. R. (2015). Paternal incarceration and child-reported behavioral functioning at age 9. *Social Science Research, 52* (1), 18-33.
21. Johnson, G. I Mendes, P. (2014). Taking Control and "Moving On": How Young People Turn around Problematic Transitions form Out-of-Home Care. *Turning Points, 12*(1), 1-15.
22. Karatekin, C. (2018). Adverse childhood experiences (ACEs), stress and mental health in college students. *Stress and Health: Journal of the International Society for the Investigation of Stress, 34*(1), 36–45.
23. Klepić, S. i Laklija, M. (2018). Bake i djedovi-uloga u skrbi za djecu u obitelji. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 159*(3), 325-348.

24. Kolesarić, P. (2019). Odgojno djelovanje u učeničkom domu. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 3(3), 51-66.
25. Kostelić, K. i Peruško, E. (2021). SKUPINE ČIMBENIKA I NJIHOV UTJECAJ NA VAŽNE ŽIVOTNE ODLUKE: BESKUĆNICI U PULI. *Ljetopis socijalnog rada*, 28 (1), 273-299.
26. Kusturin, S., Maglica, T., Makvić, K. (ur.), (2014). *Okvirko- priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi*. Zagreb: Udruga Igra, SOS dječje selo Hrvatska, Split: Dječji dom Maestral.
27. Kusturin, S. (2020). Kvaliteta života mladih nakon iskustva institucijske skrbi. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet-Studijski centar socijalnog rada.
28. Laklija, M. (2011). *Modeli udomiteljstva u Europi*. Zagreb: Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.
29. Laklija, M. (2011). Pristupi udomiteljskoj skrbi za djecu u svijetu i čimbenici koji utječu na ishode udomiteljstva. *Revija za socijalnu politiku*, 18(3), 291-309.
30. Laklija, M., & Sladović Franz, B. (2013). *Individualni plan skrbi za dijete u udomiteljskoj obitelji*. Sirius- Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje.
31. Maloić, S. (2020). Učinci zatvaranja člana obitelji na obitelj: Važnost rada s obitelji zatvorenika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 28(2), 257-276.
32. Mendes, P. I Chaffey, E. (2024). Examining the Mental Health Care Needs and Outcomes of Young People Transitioning form Out-of-Home Care (OOHC) in Australia. *Institutional Children Explorations and Beyond*, 11(1), 103-124.
33. Montserrat, C., i Llosada-Gistau, J. (2024). Trajectories of care leavers according to indicators of psychosocial adjustment: A cohort analysis. *Child Protection and Practice*, 100003.
34. Maretić, E., Sindik, J. (2013.). *Agresivno ponašanje, zaštitni čimbenici i školsko postignuće učenika izvan i unutar institucionalne skrbi*. Institut za antropologiju, Zagreb.
35. Opačić, A. i Knezić, D. (2022.) Univerzalno dostupne temeljne socijalne usluge u Republici Hrvatskoj: model izvedivosti. Zagreb: Rehabilitacijski centar za stres i traumatu / Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

36. Petrović-Sočo, B. (2007). Kontekst ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje-holistički pristup. *Mali profesor, Zagreb. Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 9(17), 474-477.
37. Popović, S., Zloković, J. (ur.), (2017). *Djeca i mladi u alternativnoj skrbi: Zaštita prava na zdravlje*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci.
38. Rakt, M. V. D., Murray, J., & Nieuwbeerta, P. (2012). The long-term effects of paternal imprisonment on criminal trajectories of children. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 49(1), 81-108.
39. Rosić, V. (2007). *Domska pedagogija*. Zadar: Naklada.
40. Sladović Franz, B. (2003). *Psihosocijalni razvoj djece u dječjim domovima*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
41. Sladović Franz, B. (2004). Odabir izvanobiteljskog smještaja djece ugroženog razvoja u obitelji. Zagreb: *Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada* 11(2), 215-228.
42. Sladović Franz, B., Kregar Orešković, K. i Vejmelka, L. (2007). Iskustvo života u dječjem domu: Kvalitativna analiza izjava mladih. *Ljetopis socijalnog rada* 14(3), 553-578.
43. Sladović Franz B., Branica V., Urbanac K. (2017.) Izazovi studiranja mladih odraslih u alternativnoj skrbi u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada* 24 (3), 497-507.
44. Sovar, I. (2015). INSTITUCIONALIZACIJA I DEINSTITUCIONALIZACIJA USTANOVA ZA DJECU BEZ ODGOVARAJUĆE RODITELJSKE SKRBI. *Ljetopis socijalnog rada*, 22(2), 311-332.
45. Taussig, H.N., Clyman, R.B., i Landsverk, J. (2001). Children Who Return Home From Foster Care, A 6-Year Prospective Study of Behavioral Health Outcomes in Adolescence. *Pediatrics*, 108(1), 1-7.
46. Törrönen, M. L., i Vornanen, R. H. (2014), Young People Leaving Care: Participatory Research to Improve Child Welfare, Practices and Rights of Children and Young People. *Australian Social Work*, 67 (1), 135-150.
47. Tyler KA, Melander LA. (2010). Foster Care Placement, Poor Parenting, and Negative Outcomes Among Homeless Young Adults. *J Child Fam Stud*.19(6):787-794.

48. Vejmelka, L. i Sabolić, T. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja. *Kriminologija & socijalna integracija*, 23 (1), 72-98.
49. Verstraete, J., Pannecoucke, I., Meeus, B., & De Decker, P. (2018). Leaving an institution in Flanders (Belgium): A Road to Homelessness? *Journal of Social Service Research*, 44 (5), 665-683.
50. VODIČ za pružanje usluga organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku djeci i mladima s problemima u ponašanju. Suzana Vargović, Osijek kolovoz (2015). Izdavač: Udruga za rad s mladima Breza. Naklada: 100.
51. Vuk, P.V. (2023). Zipka – udruga udomitelja za djecu i mlade Varaždinske županije. *Epoha zdravlja*, 16 (1), 12-13.
52. Živković, L. i Rajhvan Bulat, L. (2022). Potrebe i strategije suočavanja mladih koji su izašli iz alternativne skrbi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 31(1), 3-31.

Pravni izvori:

1. Konvencija o pravima djeteta, *Narodne novine, Međunarodni ugovori*, 12/93.
2. Obiteljski zakon, *Narodne novine*, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23 i 156/23.
3. Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine*, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
4. Zakon o stambenom zbrinjavanju na potpomognutim područjima, *Narodne novine*, 106/18, 98/19, 82/23.
5. Zakon o udomiteljstvu. *Narodne novine*, 18/22, 115/18.

Mrežni izvori:

1. Alternativna skrb (2023). Dostupno na: <https://sos-dsh.hr/sto-radimo/alternativna-skrb/>
[Preuzeto 18. travnja 2024.]
2. Embark Behavioral Health (2024) Transitional living for teens and young adults. Dostupno na mrežnoj stranici: <https://www.embarkbh.com/transitional-living-for-teens-and-young-adults/>
[Preuzeto 30. travnja 2024.]
3. Europska komisija (2009). Izvješće Ad hoc Stručne skupine o tranziciji s institucionalne na skrb u zajednici. Dostupno na:
<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=3992&langId=en>
[Preuzeto 15. lipnja 2024.]

4. Godišnje izvješće o radu centra za pružanje usluga u zajednici Vrbina Sisak (2023).
Dostupno na: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://domzadjecuvrbina.hr/wp-content/uploads/2024/01/Godisnje-izvjesce-o-radu-Centra-za-pruzanje-usluga-u-zajednici-Vrbina-Sisak-za-2023.-godinu.pdf.
[Preuzeto 15. lipnja 2024.]
5. Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu (2023.). Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu. Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-04-03/151140/IZVJ_PRAVOBRANITELJICA_ZA_DJECU_2022.pdf
[Preuzeto 18. lipnja 2024.]
6. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022): GODIŠNJE STATISTIČKO IZVJEŠĆE O DOMOVIMA I KORISNICIMA SOCIJALNE SKRBI U REPUBLICI HRVATSKOJ U 2022. GODINI Dostupno na : <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/statisticka-izvjesca/12012>
[Preuzeto 13. srpnja 2024.]
7. SOS Children's Villages (2022). Dostupno na: <https://www.sos-childrensvillages.org/>
[Preuzeto 8. lipnja 2024.]
8. SIRIUS - CENTAR ZA PSIHOLOŠKO SAVJETOVANJE, EDUKACIJU I ISTRAŽIVANJE IZVJEŠĆE O RADU ZA 2021. GODINU. Dostupno na: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://centar-sirius.hr/-/wp-content/uploads/2022/03/Izvjesce-o-radu-2021-1-Repaired.pdf
[Preuzeto 15. svibnja 2024.]
9. Smjernice za zaдовоľjavanje potreba mladih izašlih iz sustava skrbi. Šimić, A., Kusturin, S. i Zenko, A. Udruga „igra“ - udruga za pružanje rehabilitacijsko-edukacijske i psihosocijalno-pedagoške pomoći 2011. Dostupno na: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://udrugaignra.hr/wp-content/uploads/2011/03/Smjernice-FINAL1.pdf
[Preuzeto 12. svibnja 2024.]

10. van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg, M. (2021). 'Teardownyourinstitutions'. Empiricalandevolutionaryperspectives on institutional care in SOS Children'sVillages. Dostupno na: <https://psyarxiv.com/ye7jh/>
[Preuzeto 8. lipnja 2024.]